

Examen HAVO

2024

tijdvak 1
vrijdag 17 mei
13.30 - 16.30 uur

Nederlands

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 40 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 62 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Beantwoord de open vragen in correct Nederlands.
Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, dan wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

HA-1001-a-24-1-o

Tekst 1 Concentratie graag!

- 1p 1 Met welk begrip kan de functie van alinea 2 ten opzichte van alinea 1 het best aangeduid worden?
- A gevolg
  - B nuancering
  - C tegenstelling
  - D verklaring

- 1p 2 Volgens tekst 1 bevinden we ons in een “aandachtscrisis” (regels 6-7). Welke zin legt het best uit wat deze aandachtscrisis inhoudt? Door het toenemende gebruik van sociale media en digitale technologie
- A kunnen we alle nieuwe informatie die op ons afkomt niet meer bijhouden.
  - B kunnen we ons concentratievermogen niet optimaal benutten.
  - C worden onze vermogens tot multitasken en verwerken van prikkels aangetast.
  - D worden onze creativiteit en productiviteit op de proef gesteld.

“Eén moment van mentale zwakheid of verveling en de mobiele telefoon komt tevoorschijn.” (regels 15-18)

Naast mentale zwakheid en verveling worden nog andere oorzaken voor de aandachtscrisis genoemd in alinea 1 en 2.

- 2p 3 Noem drie van die oorzaken. Nummer je antwoorden.

In alinea 4 en 5 worden een situatie, het gevolg daarvan, het ontstane probleem en een oplossing beschreven.

- 3p 4 Vat de informatie uit alinea 4 en 5 samen door onderstaande tabel in te vullen.

Neem de nummers over en zet je antwoord daarachter.

situatie:	1
gevolg:	2
probleem:	3
oplossing:	4

De afleiding bij het werken in een kantoortuin heeft volgens alinea 6 en 7 nadelige gevolgen, voor het bedrijf of de werknemer.

- 2p 5 Welke drie nadelige gevolgen zijn dat? Nummer je antwoorden.

- 1p 6 Welk negatief gevolg hebben lunchvergaderingen voor de concentratie van werknemers, volgens alinea 8 tot en met 10? Geef antwoord in één of meer volledige zinnen.

Hieronder staan zes uitspraken over de verhouding van de mens tot digitale ontwikkelingen.

2p 7 Welke twee uitspraken zijn in overeenstemming met de informatie in tekst 1?

Noteer alleen de nummers van die twee uitspraken.

- 1 De mens is mentaal sterk genoeg om afleidingen in de digitale samenleving te weerstaan en ons brein heeft daarom geen training nodig.
- 2 De snelle digitale ontwikkelingen in onze samenleving zorgen ervoor dat ons brein oppervlakkiger gaat functioneren.
- 3 Mensen weten in theorie wel hoe ze met de toegenomen informatie moeten omgaan, maar zwichten in de praktijk toch steeds voor afleidende prikkels.
- 4 Het menselijk brein wordt in de digitale samenleving zwaarder belast, maar de werking ervan is niet veranderd.
- 5 Hoewel er nog geen hard bewijs voor is, zijn er sterke signalen dat de vele digitale informatietoepassingen onze creativiteit en intelligentie aantasten.
- 6 Ons brein is dermate gevoelig voor afleiding dat multitasken een inefficiënte manier van werken is.

Zowel in alinea 2 als in alinea 6 noemt de auteur argumenten die tegen de eigen argumentatie ingaan.

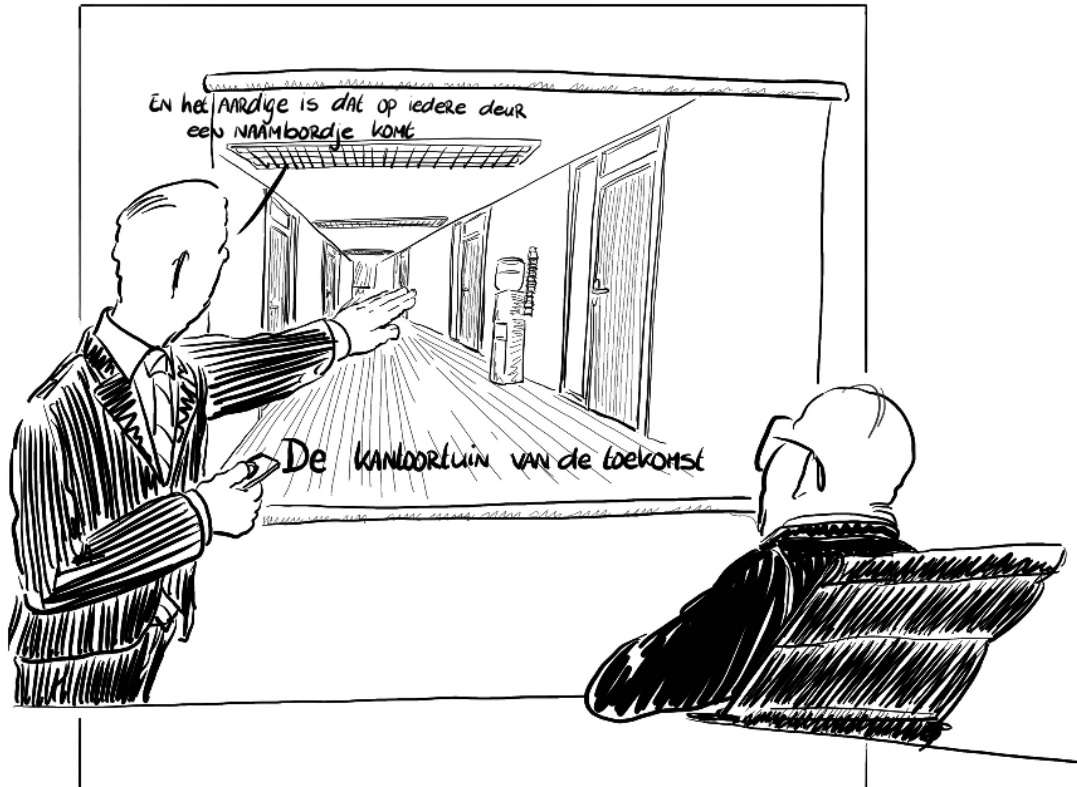
1p 8 Welk effect is hiermee waarschijnlijk beoogd?

De argumentatie in tekst 1 wordt hierdoor

- A geloofwaardiger, want hieruit blijkt dat het niet de bedoeling is de lezer te misleiden.
- B krachtiger, want door deze nuances worden mogelijke bezwaren al verworpen.
- C minder geloofwaardig, want de stelling van de tekst lijkt hierdoor niet houdbaar.
- D minder krachtig, want de tegenargumenten worden onvoldoende verworpen.

bron 1

naar: [twitter.com, @marcjanjanssen](https://twitter.com/marcjanjanssen)

1p 9

In bron 1 wordt 'De kantoorruim van de toekomst' gepresenteerd. In hoeverre zal de auteur van tekst 1 deze kantoorruim van de toekomst **wel** of **niet** een goed idee vinden? Licht je antwoord toe aan de hand van informatie uit alinea 6 tot en met 10.

Tekst 2 Lezen is cruciale oefening voor geest én lichaam

In alinea 1 en 2 worden een probleem en twee oorzaken van dat probleem geschetst.

- 3p 10 Vat het probleem en de twee oorzaken uit alinea 1 en 2 samen door onderstaande tabel in te vullen. Neem de letters en nummers uit de tabel over en zet je antwoord daarachter.
Geef antwoord in één of meer volledige zinnen en gebruik voor je totale antwoord niet meer dan 60 woorden.

probleem:	P
oorzaak 1:	O1
oorzaak 2:	O2

In alinea 3 en 4 komen de begrippen intensief lezen en extensief lezen voorbij.

- 2p 11 Geef per begrip aan wat ermee bedoeld wordt in tekst 2.
Noteer beide begrippen en schrijf je antwoord daarachter.

“Volgens de achttiende-eeuwse schrijver Georg Christoph Lichtenberg was de wereld meer veranderd ‘door het lood in zetkasten dan door lood in kogels’.” (regels 70-75)

- 1p 12 Wat wordt met deze uitspraak duidelijk gemaakt, gelet op tekst 2?
Hiermee wordt duidelijk gemaakt dat
- A boeken de burgers meer hebben geleerd over een zinvolle manier van samenleven dan oorlogen hebben gedaan.
  - B de boekdrukkunst de grote sociale ongelijkheid veel meer heeft aangewakkerd dan oorlogen hebben gedaan.
  - C de boekdrukkunst een grotere bijdrage heeft geleverd aan vrijheid en gelijkheid dan oorlogen hebben gedaan.
  - D het lezen van boeken een grotere invloed heeft gehad op het uit de tijd raken van gewoontes dan oorlogen hebben gehad.

“Is lezen nog wel van deze tijd?” (regel 76)

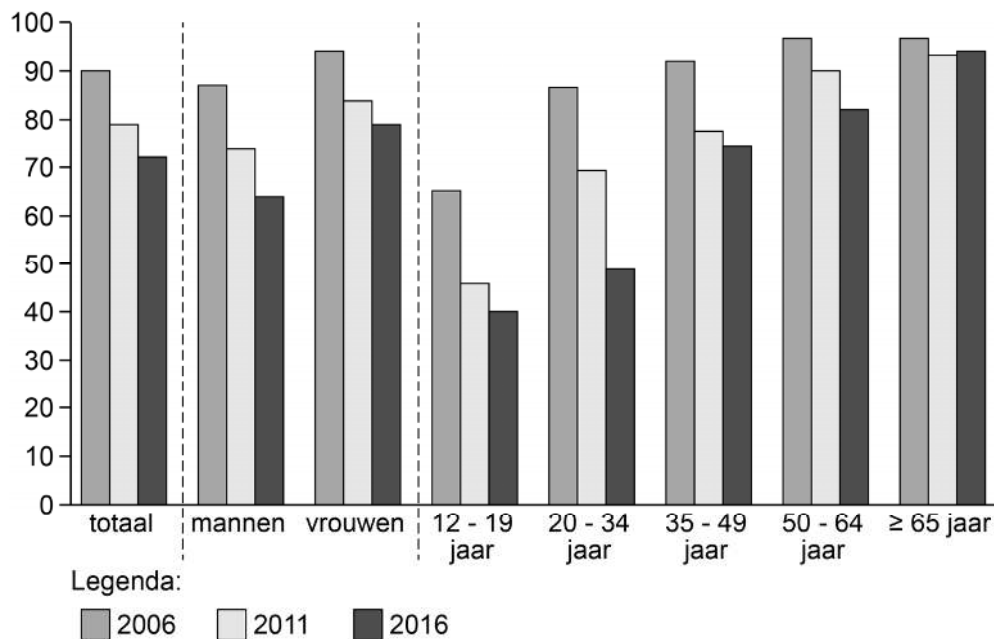
- 1p 13 Wat is het antwoord op deze vraag, gelet op de strekking van tekst 2?
- A Het is twijfelachtig of lezen nog van deze tijd is, omdat het lezen in een neerwaartse spiraal terechtgekomen is.
  - B Lezen is zeker niet meer van deze tijd, omdat we tegenwoordig veel meer aandacht hebben voor het bewegende beeld van onze schermen.
  - C Lezen is zeker wel van deze tijd, omdat het ervoor zorgt dat we kunnen functioneren in een democratische maatschappij.

- 1p 14 Wat is het doel van de historische schets in alinea 3 tot en met 5?
 Met de historische schets in alinea 3 tot en met 5 wordt getoond dat lezen
- A essentieel is voor het functioneren van een democratie.
  - B kan helpen om ons te verhouden tot het verleden.
  - C misschien wel leuk is, maar volstrekt uit de tijd.
  - D onze kennis van de binnenwereld kan vergroten.

In bron 2 staat hoeveel procent van verschillende groepen mensen in Nederland lezen in 2006, 2011 en 2016.

bron 2

naar: Tijdsbestedingsonderzoek 2006, 2011, 2016; Sociaal en Cultureel Planbureau en Centraal Bureau voor de Statistiek

“Weinigen gaan zover, maar dat lezen, en al helemaal het lezen van boeken, in een neerwaartse spiraal dreigt te belanden, valt ondanks leesclubs en e-readers toch lastig te ontkennen.” (regels 82-87)

- 1p 15 Leg uit in hoeverre deze bewering **wel** of **niet** wordt bevestigd door bron 2.
 Geef antwoord in één of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.

In een tekst kunnen verschillende drogredenen voorkomen, zoals:

- een cirkelredenering
- een onjuist beroep op autoriteit
- een persoonlijke aanval
- het ontduiken van de bewijslast
- het vertekenen van het standpunt

Een kritische lezer zou kunnen opmerken dat één van deze drogredenen te herkennen is in alinea 6.

- 2p 16 Noem die ene drogreden. Noteer daarachter de twee nummers van de hieronder genoemde uitspraken waarin die drogreden te herkennen is.
- 1 “Weinigen gaan zover” (regel 82)
  - 2 “en al helemaal het lezen van boeken” (regels 83-84)
  - 3 “valt (...) toch lastig te ontkennen” (regels 85-87)
  - 4 “Ik ben natuurlijk vooringenomen, want mijn leven hangt van lezen en schrijven aan elkaar.” (regels 87-90)
  - 5 “zoals elke lezer weet” (regels 95-96)
  - 6 “Een goed boek is doorgaans leuker dan de film” (regels 96-97)

In alinea 10 van tekst 2 wordt gesproken over “die nalatigheid” (regel 172).

- 1p 17 Citeer uit alinea 10 het zinsgedeelte waaruit blijkt wat met die nalatigheid wordt bedoeld.
- 1p 18 Citeer uit alinea 10 de twee woorden waarin de kritiek van tekst 2 op die nalatigheid het sterkst tot uitdrukking komt.

“Misschien kan aan het bestrijden van die nalatigheid een wat filosofischer argument worden toegevoegd, dat ik nog niet eerder tegenkwam.” (regels 171-175)

- 1p 19 Wat houdt dit filosofische argument in?
Dit houdt in dat lezen ons helpt om
- A de politieke desinteresse in lezen te bestrijden.
  - B onafhankelijk te blijven van de digitale technologie.
  - C ons bewust te worden van de algoritmen van de grote techbedrijven.
  - D stil te zitten wanneer we niet mentaal of visueel geprikkeld worden.

De titel van tekst 2 is “Lezen is cruciale oefening voor geest én lichaam”.

- 1p 20 Wat moeten mensen oefenen voor hun **geest**, volgens alinea 11 en 12?

In een tekst kunnen verschillende argumentatieschema's worden gebruikt, zoals een argumentatieschema op basis van

- 1 autoriteit
- 2 kenmerk of eigenschap
- 3 oorzaak en gevolg
- 4 overeenkomst en vergelijking
- 5 voorbeelden
- 6 voor- en nadelen

- 1p **21** Welk argumentatieschema wordt vooral gebruikt voor de hoofdargumentatie in tekst 2?
Noteer alleen het nummer van je antwoord.

In alinea 2 wordt de vraag gesteld of “wij kiezen voor ontleding of dat we het sluipenderwijs laten gebeuren” (regels 30-32). Uit alinea 11 en 12 kan een antwoord op deze vraag worden afgeleid.

- 1p **22** Welke zin geeft dat antwoord het best weer?
Ontleding
- A is een keuze, want we besteden veel te veel tijd aan de schermen van onze smartphones.
  - B is een keuze, want we oefenen te weinig met het vermijden van fysieke en visuele prikkels.
  - C laten we sluipenderwijs gebeuren, want we hebben ons afhankelijk laten maken van digitale technologie.
  - D laten we sluipenderwijs gebeuren, want we zijn een weerloos slachtoffer geworden van commerciële en politieke manipulatie.

- 1p **23** Welke zin geeft het tekstdoel van tekst 2 het best weer?
De tekst wil
- A de lezer aan het denken zetten over de manier waarop we ervoor kunnen zorgen dat we geen weerloos slachtoffer worden van commerciële en politieke manipulatie.
  - B de lezer overtuigen van het feit dat een goede leescultuur een voorwaarde is om een maatschappij goed te laten functioneren.
  - C de lezer informeren over het ontstaan van de boekdrukkunst en welke gevolgen die heeft gehad voor de democratische maatschappij.
  - D de politiek overhalen om meer belangstelling te tonen voor de afnemende leesvaardigheid in de samenleving.

Tekst 3 Stimuleer het lezen, maar negeer Netflix niet

- 1p 24 Hoe kan de houding van de auteur van tekst 3 ten opzichte van ontlezing bij jongeren het best worden getypeerd?
De auteur
- A is teleurgesteld dat jongeren minder lezen, want boeken bieden zoveel waardevols.
  - B onderkent het probleem van ontlezing, maar toont begrip voor de situatie van jongeren.
  - C vindt de situatie niet zorgwekkend, want jongeren gaan als ze ouder zijn toch lezen.
  - D windt zich erover op, maar snapt wel dat jongeren minder lezen met al die afleidingen van hun beeldschermen.

In alinea 2 tot en met 5 wordt de inspanning op het gebied van lezen vergeleken met die op het gebied van fietsen. Je kunt de ontwikkelingen in deze inspanningen weergeven met behulp van onderstaande tabel.

- 3p 25 Vul de tabel aan met de juiste informatie uit tekst 3. Neem de nummers uit de tabel over en zorg dat er correcte zinnen ontstaan.

lezen	fietsen
Vroeger (1) ...	Vroeger (4) ...
En toen (2) ...	En toen (5) ...
Daardoor (3) ...	Daardoor (6) ...

“Het is – wat klinkt dat vervelend – een letterlijk “asociale” bezigheid.”
(regels 80-81)

In deze zin geeft de auteur zelf commentaar op het gebruik van het woord “asociale”.

- 1p 26 Wat is het belangrijkste effect van dit commentaar?
Het maakt de lezer ervan bewust dat de term “asociaal” normaal gesproken
- A een negatieve lading heeft, maar in dit geval neutraal wordt bedoeld.
  - B een negatieve lading heeft, maar in dit geval positief wordt bedoeld.
  - C een neutrale lading heeft, maar in dit geval negatief wordt bedoeld.
  - D een neutrale lading heeft, maar in dit geval positief wordt bedoeld.

“Lezen lukt vaak alleen in alle rust en stilte. Kom daar eens om in deze tijd.” (regels 85-87)

- 1p 27 Welke constatering over “deze tijd” is af te leiden uit bovenstaand citaat?

“Wat heeft dat ‘lastige lezen’ meer te bieden dan kijken?” (regels 97-99)

- 1p 28 Wat is het antwoord op deze vraag, volgens tekst 3?
Geef antwoord in één of meer volledige zinnen.

- De titel van tekst 3 kan worden gezien als een oproep.
- 1p 29 Aan wie wordt deze oproep gedaan, gelet op de conclusie van tekst 3?
Deze oproep wordt gedaan aan
- A de jongere generatie lezers.
  - B de makers van Netflixseries.
  - C docenten literatuuronderwijs.
  - D Maarten Doorman.
- 2p 30 Welke omschrijving verwoordt het best de hoofdgedachte van tekst 3?
- A Om de toenemende ontleding door jongeren te stoppen, is het belangrijk dat de jeugd tijdens het literatuuronderwijs leert inzien dat het lezen van boeken een unieke en waardevolle activiteit is.
  - B Om het lezen te stimuleren, moeten docenten ervoor zorgen dat de jongere generatie zowel verhalen leest als naar verhalen kijkt, zodat zij leert dat boeken iets noodzakelijks bieden wat series en films niet bieden.
  - C Om te begrijpen waarom jongeren tegenwoordig minder lezen, moet de oudere generatie accepteren dat de leesinspanning door de jeugd heel anders wordt ervaren dan door de oudere generatie toen die jong was.

Overkoepelende vragen bij tekst 2 (Lezen is cruciale oefening...) en tekst 3 (Stimuleer het lezen...)

Hieronder staan zeven uitspraken naar aanleiding van tekst 2 en 3.

- 1 De auteur benadert zowel beeld als schrift positief.
  - 2 De auteur is bezorgd over de gevolgen van ontleding voor de maatschappij.
  - 3 De auteur presenteert zich als leesliefhebber.
  - 4 De auteur richt zich in de tekst tot het onderwijs.
  - 5 De auteur richt zich in de tekst tot de politiek.
  - 6 De auteur vindt dat boeken iets unieks kunnen bewerkstelligen bij de lezer.
  - 7 De auteur ziet een generatiekloof op het gebied van lezen.
- 4p 31 Geef voor elke uitspraak aan of deze van toepassing is op alleen tekst 2, alleen tekst 3 of allebei.
Noteer steeds het nummer van de uitspraak en zet je antwoord daarachter.

Tekstfragment 1 is een fragment uit een interview met twee filosofen waarin de vraag aan bod komt of het erg is dat er minder gelezen en meer genetflix wordt.

tekstfragment 1

(1) “Je kunt beter een goede serie kijken dan een slecht boek lezen”, zegt **Fleur Jongepier**, docent toegepaste ethiek en onderzoeker aan de Radboud Universiteit. “Dat neemt niet weg dat er tal van redenen zijn waarom lezen waardevol is. Zo zorgen boeken ervoor dat wij andere tijden, culturen en opvattingen begrijpen; dat we kennis opdoen over onszelf, anderen en de wereld in brede zin. Maar dat kunnen series en films ook bieden. We hebben behoefte aan goede verhalen, niet per se aan boeken. De ene vorm is daarbij niet per definitie beter dan de andere vorm, het gaat om de kwaliteit van het verhaal. Neem het boek *1984* van George Orwell en de serie *Black Mirror* op Netflix. Is het beter als een scholier een roman over een dystopie leest dan dat hij een science-fictionserie over dystopieën kijkt? Dat lijkt mij niet; het zijn beide interessante, gelaagde verhalen.”

(2) “Er is wel degelijk een groot verschil tussen beide”, reageert filosoof en schrijver **Désanne van Brederode**. “Een boek lezen is een intieme aangelegenheid tussen mij en het fysieke boek. Hoewel de schrijver zo goed mogelijk een bepaalde wereld schetst, is het mijn verbeelding die aan de hand van zijn woorden de personages, kamers en landschappen oproept. Bij een serie of film krijg ik die hele wereld op een presenteerblaadje aangereikt. Dit verschil tussen actieve en passieve verbeelding is van belang: boeken dagen het verbeeldingsvermogen meer uit en bieden ruimte voor persoonlijke invullingen. Dat blijft iets magisch van het geschreven woord.”

(3) **Fleur Jongepier**: “In hoeverre we iets actief of passief meemaken, heeft denk ik meer te maken met de inhoud en kwaliteit van het verhaal. En ook films of series kunnen een intieme relatie teweegbrengen. Bovendien, is onszelf passief onderdompelen in verhalen altijd slechter? Als je geen energie hebt om een boek op te pakken, maar wel om een goede serie te kijken, lijkt mij dat prima. Het is beter dan eindeloos door sociale media scrollen, wat je anders misschien zou doen.”

*naar: Alexandra van Ditmars, ‘Woord én beeld zijn waardevol’
uit: Trouw, 25 juni 2020*

Stel je voor:

Op school ga je discussiëren over de volgende stelling: “Een verhaal in boekvorm heeft meerwaarde boven een Netflixverhaal.” Je leest ter voorbereiding op de discussie tekst 2, tekst 3 en tekstfragment 1.

Tijdens het lezen merk je op dat het begrip “geestelijke [...] oefening” uit tekst 2 (regels 202-203) inhoudelijk overeenkomt met een zin in alinea 5 tot en met 8 van tekst 3.

1p 32 Citeer deze zin uit tekst 3.

Het begrip “geestelijke oefening” komt ook in andere bewoordingen voor in alinea 2 van tekstfragment 1.

1p 33 Welke bewoording in tekstfragment 1 is dat?

Je zoekt uit of de auteurs van tekst 2 en tekst 3 en de twee personen in tekstfragment 1 het wel of niet eens zijn met de stelling en waarom.

4p 34 Neem de nummers uit onderstaande tabel over en geef steeds aan of de betreffende persoon het **wel** of **niet** eens is met de stelling en wat diens belangrijkste argument daarvoor is.

stelling: “Een verhaal in boekvorm heeft meerwaarde boven een Netflixverhaal.”		
persoon	wel of niet eens	belangrijkste argument
1 auteur tekst 2		
2 auteur tekst 3		
3 Fleur Jongepier		
4 Désanne van Brederode		

Tekst 4 Hoog tijd voor verplicht vaderschapsverlof

In alinea 2 wordt een vergelijking gemaakt met Scandinavische landen.

1p 35 Wat is het belangrijkste doel van deze vergelijking?

- A aangeven dat een hoge plaats op de ranglijst gendergelijkheid samenhangt met het investeren in vaderschapsverlof
- B laten zien dat de situatie in Nederland niet zo veel verschilt van die in de Scandinavische landen
- C voorbeelden geven van landen die moeders en vaders gelijk behandelen na de geboorte van een kind
- D vooruitlopen op de vergelijking met Noorwegen die later in de tekst wordt uitgewerkt

- 1p **36** Welke term geeft het best weer hoe er in alinea 3 en 4 wordt gedacht over de regelgeving rondom ouder- en partnerschapsverlof in Nederland?
De regelgeving is
A ondoordacht.
B onduidelijk.
C oneerlijk.
D onuitvoerbaar.

In alinea 5 en 6 staat een argumentatie over het huidige Nederlandse beleid ten opzichte van ouderschapsverlof.

- 4p **37** Vat deze argumentatie samen aan de hand van onderstaande tabel.
Neem hiervoor de nummers over op je antwoordblad en noteer daarachter de juiste aanvullingen.
Zorg dat er correcte zinnen ontstaan.

typering huidige beleid	In de huidige situatie (1) ...
reden voor het huidige beleid	De reden is dat (2) ...
bezwaren tegen het huidige beleid	Dit beleid is niet gewenst, want (3) ... en (4) ...

- 1p **38** Welke zin geeft de strekking van alinea 7 het best weer?
A Moeders hoeven zich tijdens hun ouderschapsverlof geen zorgen te maken over inkomensverlies.
B Ouderschap leer je al doende en komt zowel bij moeders als vaders vanzelf als ze voor hun baby zorgen.
C Vaders hebben meer tijd en ruimte nodig om voor hun baby te leren zorgen dan moeders.
D Zowel moeders als vaders kunnen goed voor hun baby leren zorgen, maar hebben daar allebei tijd en rust voor nodig.

“Toch slaagt het Noorse model er niet volledig in zorgtaken gelijk te verdelen.” (regels 107-109)

- 2p **39** Welke twee redenen worden hiervoor genoemd in tekst 4?
Geef antwoord in één of meer volledige zinnen. Nummer je antwoorden.

“Maar om vaders te beschermen tegen een competitieve arbeidscultuur zou het partnerverlof, net als het verlof bij moeders, ook verplicht moeten worden.” (regels 132-136)

- 1p **40** Waarom zou een verplicht partnerverlof vaders beschermen tegen een competitieve arbeidscultuur, volgens tekst 4?
Geef antwoord in één of meer volledige zinnen.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.

